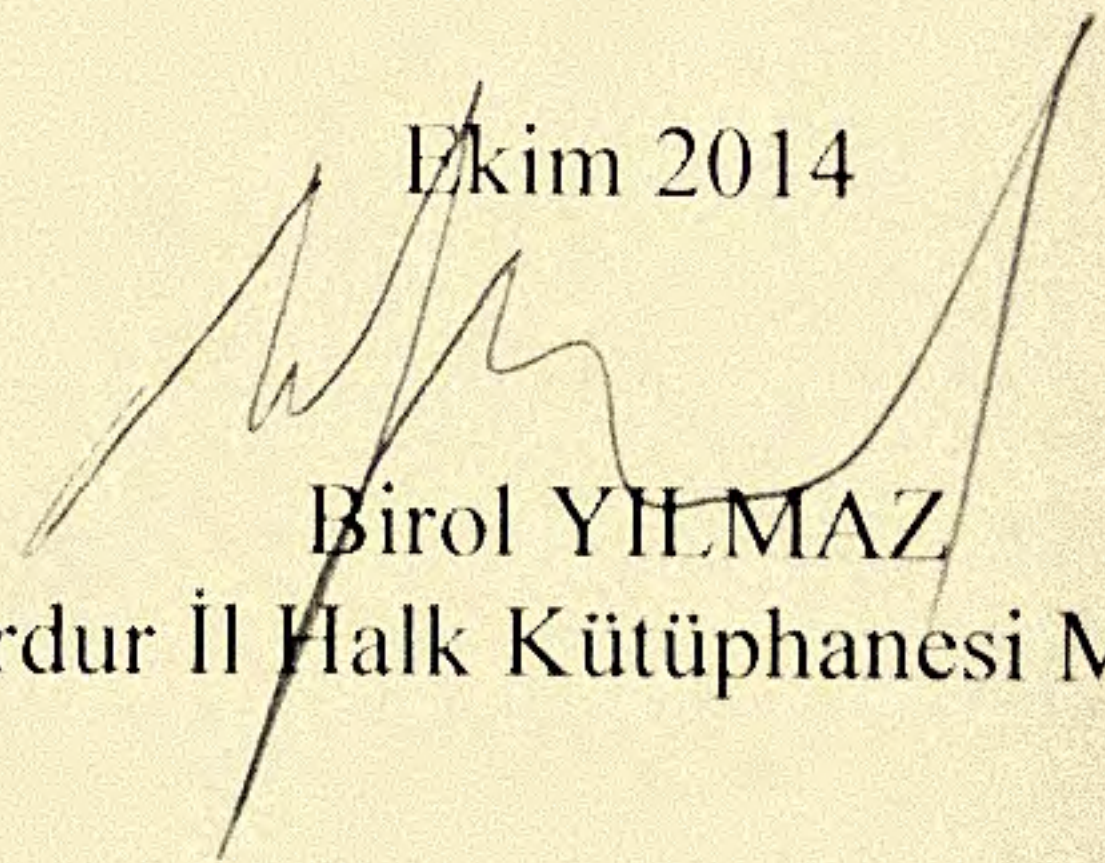

TEŞEKKÜR

Burdur İl Halk Kütüphanesi arşivimizde bulunan ve ilki 1937 yılında Burdur Halkevi tarafından yayınlanmaya başlanılan Ülker Dergisi'ni, Burdur ile ilgili bilimsel araştırma yapan kişilere kaynak olması amacıyla PDF formatında dijital ortama aktarıp yayınlamaya karar verdik (2 - 6. Sayılar). Böyle bir çalışmayı yapmamızdaki amaç Ülker Dergisi'nin kütüphanemizde tek nüsha olması nedeniyle yıpranmasını engellemek ve araştırmacıların ilgili kaynağa ulaşımını kolaylaştırmaktır.

Ülker Dergisi'nden Cumhuriyetin ilk yıllarına ait Burdur ile ilgili folklor, tarih, yaşam, sağlık, coğrafya, edebiyat ve ekonomi gibi konularda önemli bilgilere ulaşılmaktadır. Burdur yöre kültürüne ilişkin önemli veriler içeren bu derginin dijital ortama aktarılmasında öncülük eden ve tarama çalışmalarını takip eden Tarihçi Sayın **Osman KOÇIBAY**'a ve dijital ortama aktarma çalışmalarını yürütüp, çok değerli katkılarda bulunan Tarihçi Sayın *Fatih DEMİR*'e, Sayın *Mehmet KILIÇ*'a, Sayın *Salih SAYDAM*'a ve Sayın *Şükrü KORKMAZ*'a teşekkür eder, bu çalışmanın Burdur'a, Burdurlulara, Burdur sevdalarına ve Burdur ile ilgili çalışma yapan değerli araştırmacılara faydalı olmasını temenni ederim.

Ekim 2014

Birol YILMAZ
Burdur İl Halk Kütüphanesi Müdürü

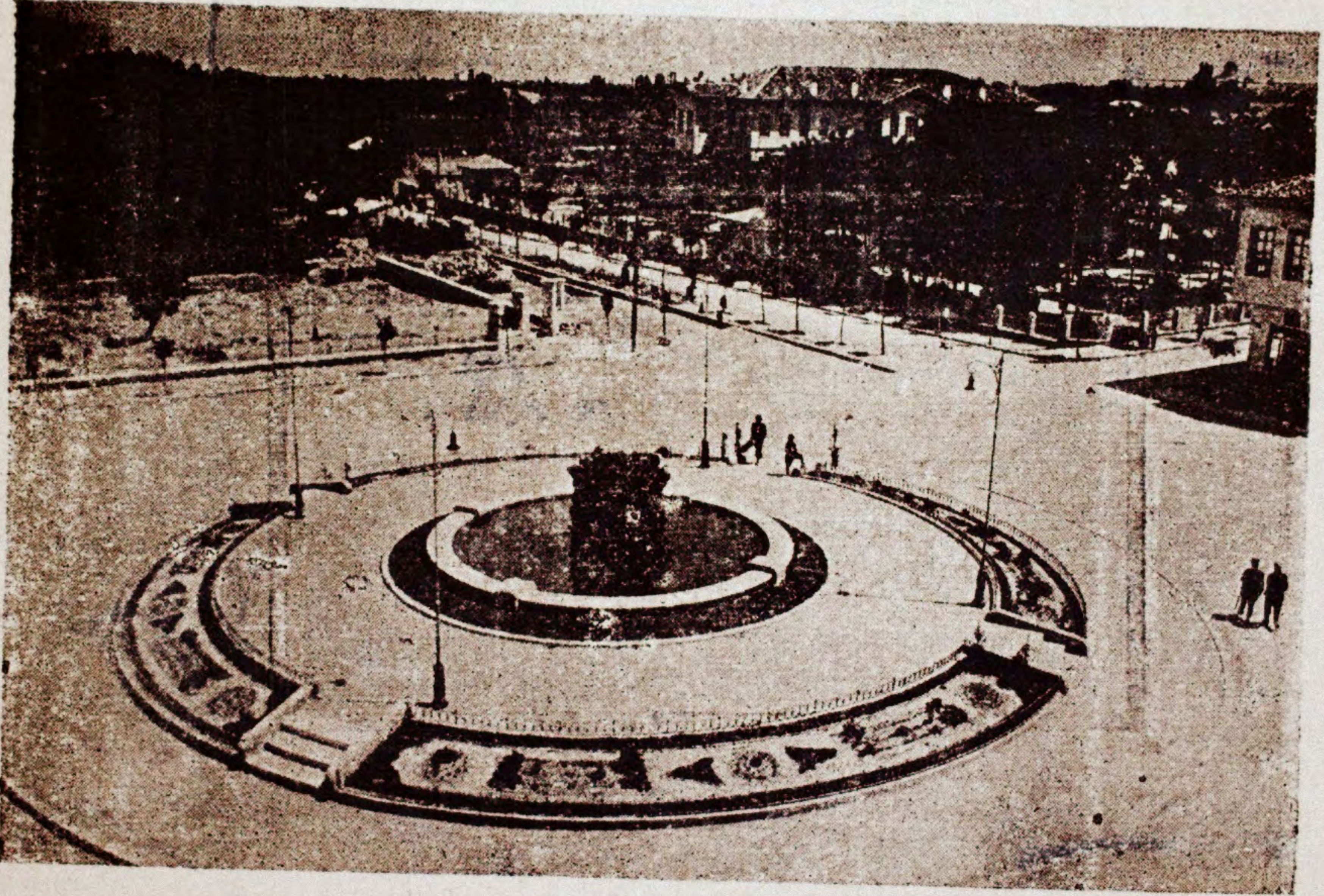
İLKER

İKİ AYDA BİR ÇIKAR
BURDUR HALK EVİ DERGİSİ

Cilt : 1

Temmuz 1937

Sayı : 5

**Burdur Cumhuriyet Alanı,
Umumi Görünüş*

Bu sayıdaki yazılar

Büyük şair, A. Hâmid

İsmet İnönü

Yaz duyguları

Ben olsam pınar

Peyizaj

Beyaz bir geceydi

Yaz akşamları

23 Temmuz

Bir tatil hatırası

İzah

Kerim Aydınlı oğlu

" "

Ekremin

Ş. T.

Nazım Doğan Erman

Ekremin

K. Aydınlı oğlu

" "

Daim Karagöz

Yazı Heyeti

ÜLKER

İKİ AYDA BİR ÇIKAR
BURDUR HALK EVİ DERGİSİ

Cilt : 1

Temmuz 1937

Sayı : 5

Abdülhak Hâmid

— Baş tarafı ÜLKER'in 4. sayısında —

Bu mektubun sonuna doğru (Mektuplar C. 1 S. 205) şu satırlar okunur :

“Buranın hüznü safası pek ulvi, Ekrem; burada bir şair için bahtiyar olmak mümkün değil, fakat zevcem, ah bu kızın hâli. Ey beni her gün öldüren zehirli şüphe. Evet, bu şüphe ölüm gibi, her yerde karşıma çıkıyor. Gülerken birden dönüp ağlamaya başlıyorum. Dalmış giderken vurulmuş gibi düşünüyorum. Rahim olan, kerim olan allah beni yine düştüğüm yerden kaldırıyor, bir ümid veriyor. O ümidle gün geçiriyorum.”

Bu mektup, hemen hemen birkaç hafta sonra yazılacak olan “Makber,” şah eserinin bir müsveddesi, bir krokisi sayılabilir.

Filhakika zevcesinin hastalığı birden bire başlıyor. 1835 Şubat ayının bir Pazar günü Bombay köylerinin birine gidiyorlar.

Muhitin ve havanın değişmesiyle iki senedenberi hiç bir nişanesi görülmiyen [Verem] Şubat'ın bu Pazar gününde, bu köyde yeniden seyrine başlıyor.

Gittik köye bir Pazar Şubat'ta,
Kim derdi ki; ah o son gidişti,
Birden o gece yemek'te sıtma,
Veçhinde tağayyür oldu peyda,
Çarpmış idi şahbali, yahut -
Geçti oradan zilâll, yahut -
“Mevt,” in bir işaretiydi güya;
Düştü yere lerzelerle bica ...

Hindistan'dan ayrılış - Beyrut yolunda - Eşinin ölümü, kopan kıyamet : Makber ...

Artık Hâmid İstanbul'a telgraf, telgraf üzerine yazıyor, izin istiyor, o çevirde Hariciye Nezaretinin hâli malûm. Şubat 1835 te izin istediği halde ancak 13 Mart 1835 te emir veriliyor. 4 gün sonra Bombay'dan hareket ediyor. Hâmid, hasta zevcesi, iki çocuğu, bir doktor ve Ahmet ağa ile yola çıkıyor. Vaporda hastanın hali fenalaşır Narin vücudu gittikçe zaiflar. Bu uzun deniz yolculuğu ümitsizlik içinde geçer. O kadar ki; zavallı hasta yesinden ...

Der ...

Kaldım mı, demişti; yolda bir gün; Hindistan'ın denizlerinde :

Kanala yakın “Aden,” de iki gün kadar hasta iyileşir giti clur. Doktor

sevindir. Hasta rahat. Deniz sakin, vapor yorgunluk vermiyor:

Buna rağmen Hâmid, denizde tufan kopmuş sanır.

Çünkü; 6 yaşındaki kızı sebepsiz yere mütemadiyen ağlıyormuş.

Bu hadiseyi "Makber,, de şu ebedi misralarla yâd eder :

Masum ki; razıdır bukâsı,
Masum ki; handedir likası,
Gühvaresi şadumani matem
Baziçesi inkılâbi âlem;
Masum ki; yoktur intihası,
San kendisi, kendinin hüdâsı,
Etmişti seni o halıkı naz,
Eikrimde vücudunun ziyası ...

Fakat iki gün sonra hastalık daha müthiş hummalarla başlar.

Tep başlıyarak kesildi takat,
Koştum, deyerek, nedir bu allâh,
Baktım ki; denizde bir kıyamet,
Emvacı ufukları sarardı,
Şimşek yakacak ümid arardı ...

Misralariyle andığı korkunç akibetler ve ümitsizlikler içinde nihayet Beyrut gözüküyor.

Olmuştu hayatı emri mevkut,
Mânendi ufuk gözükte Beyrut ...

Nihayet sahile yaklaşır "Beyrut,, a çıkıyorlar. 14 Nisan 1885. O zaman Hâmid'in büyük kardeşi Abdülhalık Nasuhi, Beyrut Valisi imiş. Ona misafir oluyorlar. Fakat, ne yazık, Beyrut'a vardıklarının ertesi günü ölüm, siyah, korkunç kanatlarını zavallı "Genç kadın,, ın üstüne geriyor, ve ölüm meleği asil ve muhterem sevgilisini 16 Nisan 1885 Salı günü elinden alıyor.

Bilmem ki; ne oldu, geçti bir gün,
Sordum onu, zahir oldu tabut ...

Tabut, dört kanadiyle eşini sararken,
Hâmid ölüme kucak açmış:

Uçtu can evimden ol perizad,
Ben sadmei refrefiyle berbad,
Âlem mi harap, benim viran;
Bilmem sanırım yıkıldı devran ...

Misralariyle ifade ettiği üzre artık Hâmid'in başında kıyamet kopmuştu :

Bunun için Ahmet ağa onu bir arabada sahraya götürür. "Makber,, de Hâmid'in o günkü halini anlatan şu misralar geçer :

Ol mah gömülmemişti hâlâ -
Ettim aceleyle âzımı sahra,
Yalnız, sorayım dedim hüdadan,
Baktım gelen olmadı semadan ...

Gezdim azacık garip, me'yus -
Gördüm ki; yerinde her şey, efsus,
Bir şey de tağayyür etmedim his,
Ancak değişirdi fikri mevlâ ...
Derya görünürdü karşıdan, saf;
Kim görse beni ederdi insaf ...

Bu anda yanından garip bir ihtiyar geçince onun taze bir hayat alıp götürdüğünü duyar.

Bir piri garip geçti gördüm;
Sandım götürür hayatı taze ...

Sonra onun hayaline peyrev olarak mezara döner.

Döndüm geri, peyrevi hayalim,
Bilmem kime derdim - ah, zalim -
Gün batmış, o ruhtan eser yok;
B'in peyk gelir; fakat haber yok ...

Hakikaten böyle bir felâket anında insanın kulakları uğultu içinde kalır, her taraftan, meçhul yerlerden kulağına birçok şeyler, sesler çarpar, fakat ne olduğunu bilemez.

Yarap ne acıydı ah, o manzar -
Her su acılar içinde muztar;
Cavit, o bir çehi muhakkar -
Biz aynı nesis ve "Mevt,, serser;
Çıktım semavata hâk berser -
Endim semavat ile beraber ...

Tanrım ne müthiş bir hissin icazıdır bu ... Toprak başının üstünde göklere çıkıyor; gökleri beraberine alıp eniyor.

Cenazenin kaldırılmasıyla Hâmid'in ağabeyi Abdülhalık Nasuhi meşgul olur. Onbin kadar halk cenazeyi takip ederek sahildeki "Makber,, ine defn ederler. Bu merasimi Hâmid, aşağıdaki misralar'a yâd eder :

Beyrut'ta bütün devir ricali,
Onbin var imiş giden ahali;
Varol gurebanuvaz "Beyrut,,
Ey şehir mekârim u maâli ...

"Beyrut,, için ne büyük mazhariyettir ki; yalnız Türk edebiyatının değil, cihan edebiyatının şah eserlerinden sayılan "Makber,, in yazıldığı yer olmakla şeref bulmuş, ve Hâmid tarafından kaç kereler tevkire lâyük görülmüştür. Çünkü; Hâmid bu felâket üzerine kırk gün kardeşinin yanında, Beyrut'ta kalmış; ve bir yer odasına kapanarak kırk gün mütemadiyen "Makber,, in birinci kısmını yazmakla meşgul olmuştur.

Bu suretle "Beyrut,, makberde şı ebedi misralarla yâd edilmiştir.

Ruhum kalacak seninle her an,
Sen mihir vefaya verme payan;
Ma'sukama ol benim nigeşban,
Kalbetmeye belki hâke devran,
Sessizce yatar, kenara düşmüş,
Hiç yük olamaz sana o canan ...

Ve "Aziz ölü,, nün mezarını şöyle tasvir edince yine şehre hitap eder.

Matemzede bir beyaz mermer,
İşte odur, ol hazin makber;
Ruhum o güzel mezara meftun,
Zira olamaz fenaya makrun;
Varol, varol, mubarek iklim,
"Ruhum kalacak seninle daim,,

— Ve Beyrutlulara hitaben :

Hâmid denilen bu şahsı naşad,
Kalsın o taşın yanında bir ad;
Asla büyümez, o bir sabidir,
Zan etmeyiniz ki; Ecnebidir ...

Sonra bu anda, Beyrutluların Arapça konuştuklarını düşünerek :

Etmezse sizin lisanda feryad,
Viran mı ola o hasret - abad ..
Beyrutlular, o şahsı muzlim,
Bir gün onu siz edersiniz yâd ... [1]

Beyrutlularla şu hasbihalinde bir misrai var ki; bütün bir cihan değer ..

Misra şudur :

Şiiri sayılırsa bir içim su; [2]
Bir katrada boş değil ne mutlu;
Feryada eğer verilse suret,
Nezinde odur binayı şühret ...
Bunlar ise kibiryaya karşı,
Göz yaşlarıdır, kederel memlu;
Bilmem ebedi kalır mı öyle,
Bir makberedir o yar için bu ..

(1) Bu misra çok dikkate şayandır. Hakikaten bu eserle Hâmid'in adı yarım asırdanberi Türk ufuklarını aşmış; islâm âleminde evrensel bir dâhi şumul ve manasını almıştır ve dediği gibi şimdi Beyrutlular onu hürmet ve tazimle anmaktalar.

(2) Elli iki sene evvel yazılan şu misraların nefasetini düşünmeli. Bu misradaki "Bir içim su,, terkiğini meşhur bir Türk nasiri 45 sene sonra en güzel nesirlerinin başına koymuş, Böylece Hâmid'in 45 sene sonra bile Türk edebiyatı üzerindeki derin nüfuz ve tesiri itiraf edilmiştir.

Bu hasbihal arasında sanki "Makber,, şah eseri sona ermiş gibi şu misraları yazar :

Tarihini matem etti tesvid,
İnşasını toprak etti tecdid,
Makberse eğer sezayı teyid,
Eyler ezeli bu sun'î taklid ...

Makberi nasıl yazdığını anlatan şu misra'lara bakınız :

Hâmem bana arz için bekayı,
Yaptı, yine yıktı ol binayı,
Kendi eserimden eyledim havf,
San bal u perimden eyledim havf;
Fikrim göremez bu tenginayı,
Dehşetle uçar, gezer semayı,
Bazan duyar, anlamam ben eyvah,
Kendim de bu verdiğim sadayı ...

Makberin meşhur mukaddemesinde bu misralar nesren ifade edilmiştir:

Makber dene neyse bir sadadır,
Bir makbereden olur bu sadır,
Öldüm defeat ile bu yerde,
Makberler açıldı perde perde ...

Yahut "Mustakbel açıldı, perde perde,, denebileceğini işaret eden Hâmid anlamıştır ki; "Makber,, şah eserinde bu misra, bir yeni estetiğin, bir yeni şiirin istikbâlini açmıştır.

Devam ediyor :

Feryada gönüller âşinadır,
Bilmem ki; denir mi dilrübadır;
Bir ses nasıl olmasın müebbed,
Kim evveli, ahiri hüdadır ...

"Aziz ölü,, bir gölge irtisamı gibi gönlüne çökmüş; üstüne böyle bir gölge çöken gönü'de karar olur mu?

Canan bilerek gönül zilâli,
Olsun mu, kararın ihtimali ..
Bir şu'lei hâkisardır cîl,
Tasvir - - numuni yardır dil ..
Ya gayıp edersem ol hayali,
Kalmazsa içimde bir misali,
Ey re'si leim - mel'anettir -
İdrâk, kırılmadan bu hali ..

Ölen sevgilisinin hayali gönlünden silinirse, böyle bir neticeyi parçalanmadan idrâk ederse o baş tel'in eder.

Şu misralarla bu felâketi idrâk eden "Akl,, ının nasıl sönmediğine hayret ediyor :

Hayretzedeyim ki; akli bipâk,
Sönmez bu işi kılarken idrâk ..
Dinmez miki; bir şeraresin sen,
Beynimde cehennem ateşinden ..
Yaktın beni ey lehibi napâk;
Bu perdeyi eylemez misin çâk ...

Aradaki perdeyi parça parça etmeli ki; Hâmid faciayı iyi görsün.

Gerçek mi, o yok ta varmiyim ben,
Gerçek mi bu makberi kedernâk,
Öldür şu mematı eyle bir derk,
Kaldır şu mezarı kalmasın şek,
Öldürme melekleri, kerem kıl,
İhyayı hadikai erem kıl ...

Dikkat edilirse görülecektir ki; matbu eserin 73 - 76 ıncı sahifelerindeki misralar "Makber,, mukaddemesinin bir tekrarıdır.

Onun için :

Eyvah, ne yer, ne yar kaldı;
Beyrut'ta bir mezar kaldı ...

Misralarıyla başlıyan sahifeler yerine bu 73 - 76 ıncı sahifelerdeki şiirlerin gelmesi lâzım. Fakat Hâmid

bütün eserlerinde, hatta hayatında birbirinin aksi şeyleri karşılaştırmaya meraklı olduğu için, yegâne şah eseri "Makber,, i bundan istisna edememiştir. "Her eşya zıddıyla anlaşılır,, felsefesine şiddetle mütemayil tabiatı icabı olarak "Makber,, i de hep böyle :

Tabiattan büyük bir âlemi külliyeti azdat

Halında vücade getirmiştir.

Bu mukaddemeden sonra "Ölüm,, ün manasını arar. Bir çok şeyler bulur. Neticede :

Tarif olunur mu hiç bu halet,
Feryad olamaz bu işde gayet ...

Der ve büyük "Fuzuli,, yi hatırlayarak :

Bir şairi âzamı bu hicran,
Etmiş, bilirim, şu yolda nalan;
"Ben akıldan isterim delâlet,,
"Aklım bana gösterir dâlâlet ..."
Her şey geliyor bana "Fuzuli,,
En sonraki ilmimiz cehalet ...

Deye "Ölüm,, karşısındaki çaresizliğimizi anar, ve hemen "Aziz ölünün,, mezardaki halini şu harikulâde misralarla göz önüne getirir :

Yan yatmış o cismi bi mümasil,
Gelmiş başı kibleye mukabil ..
Ben se ona eyledim teveccüh,
Allah var â .. Çok güzel tenezzüh,
Gülgün yüzü bir numunei kil,
Çok şemmei mağfiret duyar dil;
Yok, şa'saaı fecaatindir,
Ey mevt, senin bu şekli hail ...

Sonra çıldırırçasına :

Bedmesti gazebe, elimde bir cam,
Dursun, deyorum, bu seyli encam ...

Deye bağırır; makberde böyle

isyanlar, böyle harikulâde tablolar çizen misra'arı sayılar ıyacak derecededir.

Asarı gazebe görür semada;
Titrer durur ellerim duada ...

Beyrut'ta kaldığı 40 gün müddetçe her akşam "Aziz ölü,, nün mezarını Ahmet ağa ile birlikte ziyaret eder.

Her akşam giderirken güneş batar;
Biz yolda iken, gurup eder gün ...

Ve Hâmid Beyrut'un kumlu sahilinde, Akdeniz üstünde batan güneşin ilâhi hüznünü, 26 yaşında ölen sevgilisinin iştiahiyle karıştırarak "Makber,, i gönül kaniyle yazar.

Beyrut'un meşhur gurubiyle gönlündeki ebedi gurubu düşünerek söylediği şu beyit bir his ve hayal harikasıdır :

Olmuş gibi mesti huñi canan,
Karşımda döner durur bu devran ...

Bu akşam ziyaretleri hemen her vakit geceye kadar devam ettiği için mezar üstünden seyr ettiği bedirlenmiş aya karşı :

Ey bedr, senin gibi o mehveş,
Etseydi nolurdu devrin itmam..

Bazı gecelerde "Ülker,, e hitaben :

Ey mavi yıldız, bir hitap et;
Hâmid'le şu kırdaki mahitab et ...

Deye yalvarır, ve bir gece bütün yıldızlara hitaben :

Yıldızlar onu siz ettiniz defn,
Durmuş, ne bakarsınız uzakta ...

Şeklinde çok saf ve masum bir
duygunun hüznüyle itap eder, ve
çaresizliğinden rüzgâra :

Yok mu bana bir peyamın ey bad,
Bulutlara :

Ey ebr şu kabre in serab et,
Ve Beyrut'tan geçen nehre :

"Bendeki bu yakıcı fikri hal et ey nehir;
Topraktaki bu kaziyeleri şarh eyle ..."

Deye rica eder.

Sevgilisinin hayaliyle hep ölümü
ve makberi tarif eder :

Ölüm hakikatın sonudur,
Tanrının en garip sırrıdır;
Bir nur ki; meyl edince habe,
İnmekte şu bir yığın turabe ...
Makber, şahitkaların en yükseğidir,
Hakikatların en müthişidir;

Onun için, Hâmid, kendi ken-
dine :

Bedbaht o hakikat anlaşılmaz;
Şanın bu, cihanda lâyıkın bu ...

Der.

Ve Beyrut'un kumlu sahilinde
ebediyete hitap eden eşının metrük
ve karanlıklar içinde kimsesizliğini
hatırlıyarak gözünün önünde "Bü-
tün makberlerin zilâli,, toplanır. Bu
anda en derin feryatlarla isyan
eder. Fakat ne fayda:

Nihayetsiz ve ebedi kobbe bu
haykırışına bir cevap vermez; her
şey ona sükûlde mukabele eder,
bütün sırlar meçhul kalır.

Bir sır oluyor bütün bu esrar,
Mâna bitiyor kılınca tekrar ...

Bu arada "Genç ölü,, nün müs-
tesna ve ilâhi meziyetlerini birer
birer anarken :

Bin yolda seni düşündüm ey mah,
Kaldı yarı yolda aklım eyvah;
Bir yıldırım var, sadası çıkmaz,
Bir nur düşer, ziyası çıkmaz ... [*]

Misralariyle harikulâde ibdalara
varır. Sonra :

Yarab, bileyim, nedir hakikat;
Hep ayrılık mı bu sırrı hilkat ...

Deye sual eder. Fakat, ne yapsa,
ne şeki de feryad etse, bu feryadı
nihayet "Derin bir ormanda esen
rüzgârın iniltisinden,, ibaret kalır :

Yok farkı ne yolda inlesem ben,
Bir meşcerenin iniltisinden ...

Onun için hayret eder:

Allahın en büyük âbidesi başı-
nın üstüne yıkılıyor da kendisi bu-
nun altında nasıl durabiliyor :

Sun'un başıma yıkıldı yarab,
Zirinde nedir benim sebatım ...

Sonra :

"Dursun yetişir, başımın üstünde esen
bu öldürücü rüzgâr .. Gözümün önünde
kabarın, taşın bu felâket nehri dursun.
Bu akan nihayetsiz seller dursun .. Bu
nehrin dalgaları beni aldı götürdü. Bu
şehrin toprağı başıma çöktü, ben hâlâ
yaşıyorum.,,

Bunun için :

Mir'ati miyim celâlinin ben,
Ya aksi miyim cemalinin ben;
Benden bu cihan ne anlar eyvah,
Me'yus ederim okulu billâh ...
Bir lâfzı isem meâlinin ben,
En çirkiniyim zilâlinin ben ..
Cilven olamaz mı tam bensiz?
Noksanımıyım kemalinin ben ?.

[*] Büyük "Hâşim,, in :

Yarı yoldan ziyade maha yakın,
Yarı yoldan ziyade yerdan uzak ...
Misralarını hatırlatır.

Misralariyle, hiçbir millet edebiyatında benzeri görülmemiş bir surette allahı istintak eder.

Sevgilisini elinden aldığı için allaha küsmüştür:

Olmaz bana bir penah arşın,
Olsun senin, ey ilâh, arşın ..
Ben neyleyeyim semada yarab;
Yahut bu güzergehi sitemde ...

Ve fevkalâde bir acı içinde haykırır :

Bedmeşti gazab, elimde bir cam,
Dursun deyorum bu seyli eyyam;
Vaki' imiş enbiyaya, lâkin;
Gökten bana enmiyor hiç ilham ...

Sonra tabiata döner :

Kalbim gibisin o nura medfen,
Ey taş, onu his eder misin sen ... [*]

"Ölüm,, hadisesini mucizeye varan bir harika halında belirterek şu neticeye varır :

Karşımda bu secdegâhı tevhid,
Aklımda şükük dilde ümmid,
Üstümde cihanı ebediyet,
Altımda fenayi âdemiyet;
Hakdan dilerim hayatı cavid,
Eyler beni taşla, yerle tehdid,
İnsana derim, fena muhakkak;
Ruhum heyecanla der ki; te'yid ...

"Makber,, in sükûtu ona allahın bir hitabı gibi gelir :

Ey kabr, gelir bana sükûtun
Takriri ilâhi lâyemutun ...

Makberin bir yerinde, "Ölüm,, ü söyle düşünür :

[*] İlahî "Fikret,, te Hâmid gibi taşla hitap etmiştir. Acaba mülhem olarak mı; hayır; her kemale eren ruh için tabiatı intak zaruridir :

Ey taş, sen ey kitabel jengini kün fekân,
Bir ser şikeste heykeli bülhuli andıran
Vaz'ınla seyri hilkat edersin pür iktinah ...

— Fikret —

"Ölüm,, bir başka hayata geçmektir; ruh mahv olmaz, allaha intikal eder. Ölüm, her şeyde bir inkılabın başlangıcıdır:

Bir sırrı muhit u mustakıldır,
Ol sırrı bilen ilâhdır ki;
Esrarına zati müştemildir ...

Tekrar, döner, makberi şöy'e tarif eder :

Yarab bu mezar pek derindir,
Meçhul bir yer sana karindir,
Canan gibi toprağı hazindir,
Yadı gibi şekli dilnişindir;
Bu makberenin içinde yarab,
Bilcümle melâiken defindir ...

"Ölü,, yü düşünürken "Fikr,, in ne olduğunu anlatır :

"Fikir,, bir deniz ufkuna benzer. Öyle bir ufuk ki; şimşek sür'atiyle çakıp geçer., Bu fikir, Akdeniz kenarında, mezarın başında doğduğu için denize hitap eyler :

Ey bahr, yokluk müdür kenarın;
Ermek te semaya lüccezarın,
Efkârı beşer sana ufuktur,
Efkâr ki; berkten çabuktur ...

Sonra döner, sevgilisinin toprak altında yattığını görünce; sana kara toprak yaraşır mıydı; yerin, semanın bir borcu olmalıydı, der.

Gerçek, bu mezar mı işiyanen,
Ârş olsa, değerdi malikânen,
Lâyıktın o nurdan yatakta,
Tutsaydı seni fecir kucakta;
İnme yere, öyle çık semaya,
Bir başka revişte git hüdaya;

Fakat birden döner, şöyle der;
Yok sen uçurumdan uçtun ey yar,
Kabil midir itilâyi efkâr,
Fikrimde karanlığın bekası;
Şiirimde sukutunun sadası ...

Feryadını koparır, ve sevgilisini
her şeyde, baharda, rüzgârda, se-
mada, yıldızda, dağda, çiçeklerde
ve her güzelin yüzünde görür. Ni-
hayet duygularını şu iki misra için-
de öyle teksif eder ki; bütün bir
güzellik cihanına bedeldir :

Bir şey görürüm ki; ben de bilmem,
Bilcümle mükevvenat bir gül ...

Buraya gelince deniz yolculu-
ğundaki bir günü hatırlıyarak de-
nebilir ki; insan zekâsının henüz
bir mislini yaratamadığı şu nefis
şiiri ebediyete tevdi eder :

Deryane kadar büyüktü bir şeb;
Bir şeb ki; sefid idi mükevkeb,
Âlemde kılar cenabi halık,
Pek çok geceyi sabaha faik ..

Bir hüsün kebudi handa berleb,
Etmmişti semayı veçhi matleb;
Her dalgadan eyledim tevehhuş,
Meşcerleri sevmedim müzehheb,

Korktum bu işin letafetinden;
Hüsnün mü desem, mehabetinden;
Bir hüsnü muhib idi o manzar,
Can hevlde, göz bakışta muztar ...

Baktım, yıkılıp nezaketinden,
Bir fikr çıkar nihayetinden,
O fikir düşüp zemine sonra,
Canan sanırım kıyafetinden ...

Dikkat ederim, bahar olur o;
Teşrih ederim, gubar olur o;
Şimşek gibi mahitabı muhrik,
Mehtap gibi olur muşevvik ..

Çarpar göze, göz yaşı olur o,
Gökten sanırım yağar durur o;
Bir hiledir ey seher bü gülme
Fikrim gibi tarumar olur o ...

Ve bir akşam çok heyecanlı ir-
tisamlar yapan bir gurup karşısın-
daki şu tedailerine bakınız :

Ey şam, bu neş'ei hazinin -
Tasvirimdir o nazeninin;
Bilsem mi aceb şu rengi âli,
Gönlümdeki mağrebin misali ...

Bir secdeyi andırır cebinin,
Umkunda bu razı sermedinin;
Pür şavk, fakat yarın âyandır,
Ruhsarı tebessüm - âferinin ...

Ancak odur etmiyen tebessüm,
O gülmeler etmiyor tecessüm :
Hatta gülüyor likayı matem,
Etmekte fığan senayı âlem ...

Enfası peri kılar tenessüm,
Bütün güzel yüz eder teressüm,
Yerden göğe hep güler yüz olsa :
"Ah gülmiyecek o ruhu masum,"

Büyük "Cenab,, Makber'in inti-
şarı münasebetiyle demiştir ki:

"Makber'den evvel Hânid, ge-
niş bir san'at manzarası idi; onu
görmek için zeki ve güzelliği anlar
bir göz yeterdi. "Makber,, den son-
ra Hâmid'in dehâsı artık baş dör-
dürücü mecra'ardan, akan bir sel
oldu.

Fakat birden döner, şöyle der;
Yok sen uçurumdan uçtun ey yar,
Kabil midir itilâyi efkâr,
Fikrimde karanlığın bekası;
Şiirimde sukutunun sadası ...

Feryadını koparır, ve sevgilisini
her şeyde, baharda, rüzgârda, se-
mada, yıldızda, dağda, çiçeklerde
ve her güzelin yüzünde görür. Ni-
hayet duygularını şu iki misra için-
de öyle teksif eder ki; bütün bir
güzellik cihanına bedeldir :

Bir şey görürüm ki; ben de bilmem,
Bilcümle mül-evvenat bir gül ...

Buraya gelince deniz yolculu-
ğundaki bir günü hatırlıyarak de-
nebilir ki; insan zekâsının henüz
bir mislini yaratamadığı şu nefis
şiiri ebediyete tevdi eder :

Deryane kadar büyüktü bir şeb;
Bir şeb ki; sefid idi mükevkeb,
Âlemde kılar cenabi halık,
Pek çok geceyi sabaha faik ..

Bir hüsün kebudi handa berleb,
Etmmişti semayı veçhi matleb!
Her dalgadan eyledim tevehhuş,
Meşcerleri sevmedim müzehheb,

Korktum bu işin letafetinden;
Hüsnün mü desem, mehabetinden;
Bir hüsnü muhib idi o manzar,
Can hevilde, göz bakışta muztar ...

Baktım, yıkılıp nezaketinden,
Bir fikr çıkar nihayetinden,
O fikir düşüp zemine sonra,
Canan sanırım kıyafetinden ...

Dikkat ederim, bahar olur o;
Teşrih ederim, gubar olur o;
Şimşek gibi mahitabı muhrik,
Mehtap gibi olur muşevvik ...

Çarpar göze, göz yaşı olur o,
Gökten sanırım yağar durur o;
Bir hiledir ey seher bü gülme
Fikrim gibi tarumar olur o ...

Ve bir akşam çok heyecanlı ir-
tisamlar yapan bir gurup karşısın-
daki şu tedailerine bakınız :

Ey şam, bu neş'ei hazinin -
Tasvirimdir o nazeninin;
Bilsem mi aceb şu rengi âli,
Gönlümdeki mağrebin misali ...

Bir secdeyi andırır cebinin,
Umkunda bu razı sermedinin;
Pür şavk, fakat yarın âyandır,
Ruhsarı tebessüm - âferinin ...

Ancak odur etmiyen tebessüm,
O gülmeler etmiyor tecessüm :
Hatta gülüyor likayı matem,
Etmekte fiğan senayı âlem ...

Enfası peri kılar tenessüm,
Bütün güzel yüz eder teressüm,
Yerden göğe hep güler yüz olsa :
"Ah gülmiyecek o ruhu masum,"

Büyük "Cenab,, Makber'in inti-
şarı münasebetiyle demiştir ki :

"Makber'den evvel Hâmid, ge-
niş bir san'at manzarası idi; onu
görmek için zeki ve güzelliği anlar
bir göz yeterdi. "Makber,, den son-
ra Hâmid'in dehâsı artık baş dör-
dürücü mecra'ardan, akan bir sel
oldu.

Bir an için Hâmid, âdeta "İkinci diriliş,, mucizesine erdiğini sanır. Sonra hakikatı anlayınca derin bir yais içinde kalır, öyle sanırım ki; Makber'deki şu misralar bu neticeye işarettir :

Tezyif !. Sağımda bir güzel yüz;

Feryad !. Solımda bir kefenpüş ...

Bunun için "İntihar-fıkri,, daima zihnini işgal eder. Fakat "Allah korkusu,, da vicdanından ayrılmaz; sonra şu sebepler de gözü önüne gelir :

Mevt olsada yani cana minnet;

Kavm'im bana eylemez mi lânet ..

Âlim ki; bu akıldan da belki -

Bir hizmet umar, demez mi cinnet ...

Haydı deyelim ki; devran bana muhtaç değil, millet te unuttur.

Fakat, ya çocuklar ... O çocuklar ki; Anneleri bana emanet etmiştir; benim onlara bakacağıma emin olarak gözü, onların arkasında kalmamıştır. Yani gözü açık olarak dünyadan gitmemiştir. Anneleri hiç benim intiharıma ve onların iki kerre öksüz kalmalarına razı olurmu. Evet, vicdanlı bir insan en büyük felâketleri bile çocukları için yener:

Bais olarak iki yetime,

Yapmak bu musibete zamime ..

Bir Anneyi eylemez mi giryan;

İster mi bunu o ruhu canan ...

Hem intihar ederse tanrı onu o bir dünyada da böyle inletmiyecek mi acep ...

Ya ne yapmalı? Bu felâkete karşı ne yapmalı?..

"Âti,, denilen şey gurup eden bir sabaha benzer :

Yarısı doğru, yarısı yalân ...

"Mazi,, denilen geçmiş zaman ise batan bir güneşi andırır :

Yarısı hayat ile dolu; diğer yarısı ölümle, mezarla ...

Âti denilen o suphi ğarıp,

Bir nisfı sahih, nisfı kâzip ..

.....

Mazi, o gurubi şems perver,

Bir nisfı hayat, nisfı makber ...

O halda feryaddan başka çare yok. Çünkü :

Ölen bir vücuddan bir avuç toprak kaldığı gibi, en aziz sevgilinin, ölümden sonra, gönülde ancak hayali kalır; Hâmid bu hayale kani' değil. Bu sebeple sevgilisinin gönlündeki hayalini şiir denilen ölmez eserle ebediyete tevdi edecektir. Zira gönlündeki hayalin yüzünde ona insanîyetin ilâhi tecellisi görünüyor. [*]

Ruhunu yakan bu felâkete herkes acıdığı halda tanrının rahm etmediğini teessürle anar :

Ey sahibi kâinat lâkin,

Sen bir nazar etmedin bu hale ...

Bunun için yalvarır :

Yarap, yetişir bu sonsuz ve ümitsiz gece, bu derin karanlığı yıldızlarla donat :

Tâki göreyim; ne var içimde;

Kaç şekle girer o yar içimde ..

Lütfet göreyim bu sırrı, ey şeb -

Bilcümle meşailin kil ikad ...

Bu yalvarışına hiçbir cevap alamayınca; insan zekâsının henüz idrâk etmediği bir harika olan şu misralarla haykırır :

[*] Makber mukaddemesi : S. 11 - 12.

Heyhat, onun derinliğinde,
Gümnam kalır, ne varsa zinde;
Ufkunda, denir ki; şûle efruz,
Bir katrai hun, nişanei ruz ...

Kevkepe müneccimin için le,
Bir camdır o, sorulsa rinde;
Cani'se onu sanır "Cehennem,,
Ben benzetirim "Riyaz Hind,, e ...

Yarabbi, san'atın bu kadar ilâhî
bir tablosunu yaratmış olmak ne en-
gin bir dehâya işarettir.

Evet "Beşer fikri,, nin inebileceği
en karanlık ve derin uçurum bu mis-
ralarla ifade edilmiştir. Bundandır ki;
Hâmid "Ben ancak üç asır sonra an-
laşılabilirim,, demiştir.

Bu müthiş kıt'ayı şöylece nesre
çevirebiliriz :

"Heyhat, mezar derinliğinde her şey
adsız ve nişansız kalır. Her gecenin bir
gündüzü olduğu gibi, mezar'ın karanlık-
larla çevrili ufkunda parıl, parıl yanan
bir damlâ kan görünür, gündüze nişane
olararak ...

Onun, yani mezarın yıldızlarını; onu,
yani mezarı anlıyanlar görebilir. Nasıl
ki; gökteki yıldızlar hey'et âlimlerinin
içinde olduğu halda, semt adam bir yıl-
dızı, bir "Kadeh,, e benzetir.

Bunun için, bir cani her hangi bir
mezarı "Cehennem,, e benzettiği halda;
Hâmid mezarı "Hindistan bahçeleri,, ne
benzetir.,

Bununla beraber şîrde gölgele-
nen harikulâde fikir, his ve hayalin
kâfi bir vuzuhla tenvirine imkân ol-
mayacağı tabiidir.

Mehtaplı bir gecede "Hak kuşu,,
ile şöyle karşılaşır :

Ağaçlar secdeye, mezarlar vecde
gelmiştir. Gökte bir çift kaş ve göz
görünüyor; bu sevgilisidir :

Göründü semada göz ve ebru,
Baktım, tanıdım, derim odur bu ...

Makberin diğer bir yerinde; onu
yıldızlar içinde görür :

Düşmüş, gözünün biri şu nesrin,
Uçmuş biri, ruberuyi pervin ...

Bu "Vehim,, ve ya tahayyülünü
"Hacle,, adlı eserinde şöylece tekrar
etmiştir :

Bir köşesinde "Bu'du sema,, can görür, fakat
Kalbimdedir iki gözü, ol necmi hilkatın ...

26 yaşında ölen "Merhume,, nin
13 yaşında kendisine geldiğini saf ve
samimî bir hüznle yâd eder :

Gelmişti bana onüç yaşında,
Parlardı o yıldızım başımda ...

"Ay ışığı gibi arkadaş, güneş gibi sakı;
Her dem gözümüzde cem'in meclisi bakı,,

Allah görünürdü göz yaşında,
Hâlâ onu gözlerim taşında ..
Her rahrevi fena görür mü,
Bir böyle kemal yoldaşında ...

Onun için bu mavi gök atlasına
sevgilisinin bir endam olmasını lâyük
tudur:

Lâyıktı senin vücudun olsa,
Endam bu atlası kebu'e ...

Böylece, her "Kemal eseri,, ni
tanrının bir lûtfü bilerek müteselli
olur:

Yarab, ne güzel sıfattır bu;
Şayan sana kâinattır bu ...
Yarattıkların ne hoştur âllah,
Kim der ki; bu dünya boştur allah;
Her şeyi güzel "Hayat,, tır bu;
Bak yarı melek - simattır bu,
Akşam, bu fecir, bu gök ve yıldız :
Körlere ne iltifattır bu ...

Evet, bu güzellikler, hayat, dünyaya ne güzel. Fakat her yandan gelen bu sesler, bu yeisler, bu hucumlar neden?..

Nerden geliyor ğumum, bilmem;
Nerden kılıyor hucum, bilmem;
Âsarı gazap görür semada,
Titrer durur ellerim duada ...
Rü'ya göremem, nucum bilmem;
Dünyaya nedir lüzum bilmem;
Dinler yeri, kalkarım havaya
Her yanda .. Bütün umumu bilmem ...

Onun için "Ezelden mestti..", Karşısında sevgilisinin kanını içmiş, serhoş olmuş kıpkızıl bir cihanın, bir devranın dönüp durduğunu görür :

Olmuş gibi mesti huni canan;
Karşımda döner, durur bu devran ...

Ve sönsün o güneş ki; Hâmid'in bu felâketinden habersizdir.

"Makber,, in 90 ıncı sahifeye kadar olan kısmının "Beyrut,, ta yazıldığı şu misralardan anlaşılacaktır:

Olmaz bu söze, evet, nihayet;
Bittikçe bulur bu söz bidayet ..
Bir hali cunun, ya bir cinayet,
Bilmem ki; buna verir mi ğayet ..
Bitmez o zam da, ah bu feryad;
Ben hâk olurum, o bir hikâyet ...

Hakikat, büyük Hâmid bu gün toprakta yatıyor; fakat ebedi "Makber,, i hâlâ inliyor.

Şu misralarda "Makber,, in 90. sahifeye kadar Beyrut'ta yazıldığını gösterir :

"Gençler siz yazınız; ihtiyar sükût et, zira bu mezarı sen tasvir edemezsin "

Bu ta'ziyeti o gençten aldım,
Bir taze bahari ömre daldım ..

Bu misrada andığı genç, kendisine Şam'dan ta'ziye mektubu yazan o vakit Şam Mektupçusu Bahaeddin Beydir.

Bu cihet, Hâmid'in Beyrut'tan Şam'a yazdığı 24 Nisan 1835 tarihli mektubun-

dan anlaşılıyor :

Kardeşim Bahaeddin :

Teselli mektubunuzu aldım Beni Şama çağırıyor, kederime iştirâk ediyorsun. Bu günlerde Beyrut'tan ayrılmayı kardeşimin yanında bulunmak birbirimizi yalnız bırakmak için - yapamıyorum. (1)

Beyrut'tan İstanbul'a verdiği 17 Mayıs 1835 tarihli şu telgrafı da "Ricai zade üstad Ekrem,, beyin bir ta'ziye mektubuna cevap olsa gerektir :

Ekrem Beye :

Ellerinden öperim, nefsimden başka kimseye darğın değilim. Bir ayağım mezarda olduğu için gelemiyorum. Bununla beraber ihtiyar validem beni çekiyor. (2)

Filhakika Annesinin yanında bulunmak için 1 Haziran 1835 de Beyrut'tan ayrılıp, iki çocuğu ve Ahmet ağa (3) ile birlikte İstanbul'a gidiyorlar. Bu cihet Şam'a yazdığı şu ikinci mektubundan anlaşılıyor :

(1) Mektuplar, C. 2 S. 297

(2) Mektuplar, C. 2 S. 42

(3) Buraya kadar tir kaç yerde adı geçen Ahmet ağa için şair 14 Haziran 904 tarihli hatırasında şunları yazar :

Edirne'de iken yanımıza gelmişti. 30 seneden ziyade evimizde hizmeti vardır; Allah rahmet etsin; 7 Haziran 904 de 80 yaşında iken vefat ederek "Yalnız servi,, denilen mezaristana defn edilmiştir. Poti, Bombay ve Beyrutta beraberimdeydi. Beyrut'ta "Makber,,i yazdığım bir yeraltı odasında yanımda yatardı. Kendisinin hem oğlu, hem efendisi gibi idim. Hindistan'da geceleri yemekten sonra yanımda bulunur, deniz kenarında saatlerce beraber gezerdik. Bombay'dan Beyrut'a gelirken, Hind, Umman, Şap denizlerinde geçen uzun ve elim seyahat gecelerinde bu adam bir an yanımdan ayrılmadı, birlikte hasta zevcem son nefesine kadar bekledi.. Beyrut'ta zevcem vefat felâketi üzerine cenaze binlerce halk tarafından mezara götürülürken beni bu adam bir araba ile şehrin haricine götürdü, ve orada kaldığım kırk gün müddetçe bu adamla birlikte merhumenin mezarını ziyaret ederdik. (Mektuplar, C. 2 S. 33)

Beyrut : 1 Haziran 1835

Bahaeddin Beye :

"İkinci mektubunuz üzerine Şam'a gelmek istedim; fakat imkân olmadı. Çünkü, bu gün, hiç istemediğim bir surette İstanbul'a gidiyorum. Uzak, uzak ümidim; Eylûl'da "Bombay,, a gitmek üzere yine "Beyrut,, a gelmektir. Gelirsem o zaman görüşürüz. Bakalım, her istediğini yapan "Allah,, ne yapar. Mektuplar, C. 2 S. 293

Hâmid İstanbul'a gelince, Beyrut'ta yazdığı 90 sahifelik "Makber,, i kâfi bulmıyor.

Daha dökecek bir çok dertleri, söyleyecek bir çok fikir ve hisleri olduğu için tekrar yazmaya başlıyor. Bu cihet "Makber,, i yeniden bastırarak "Kitapçı Aziz,, in bizzat büyük Hâmid'den öğrendiği şu güzel haşiyesinden anlaşılmaktadır :

"Hâmid, Makber'in şu sahifelerini "Çamlıca,, da yazarken civarında uzun boylu, genç bir hanım dolaşmış; ve bu hanımın şaire meyli his olunmuş. Aşağıdaki 12 beyit bu macerayı kaydediyor.

Matemle güzelliğin çarpışması karşısında kahrolan - güzelliğe tapınır bir kalbin bu samimi itirafları eşsiz kalacak bir san'at harikasıdır. Makber : S. 90

Bu haşiyede anılan beyitlere bakınız :

Ey güzel yüz, gülme, ar et;

Döndükçe sana, ben, istitar et;

Ey nur, gözümde kalma, ref ol;

Uğraşma kadın, benimle, def' ol; (1)

(1) "Makber,,in her beyti bir macera, bir hadise bir hatıra dolayısıyla yazıldığı halde her nasılsa bu ciheti idrâk edemiyen Rıza Tevfik, bu misra gibi çok dikkate şayan bazı beyitlerin hangi saikle

Gördükçe beni hayali yar et,
Alçaklığımı düşün, firar et;
Lâkin ona pek te benziyorsun,
Bir kerre daha görün, gúzar et ..

Yarab, o ne göz, o ne bakıştır;
O bakışla mezar titremiştir;
Kimdir bu güzel, bülend paye;
Kim değmede zirvei dehâye ...

Hâmid, bu tek misra içinde bütün "Dehası,,nı teksif etmiştir, denebilir. Şair, uzun boylu, genç bir güzelin kendi "Deha şahikası,,na değdiğini, en yüksek "Dehâ,, tepesine el uzattığını ifade ediyor. "Emin Bülend,, te en güzel şiiri olan "Curur,, da Hâmid gibi duymuş ve daha güzel bir şekilde söylece ifade etmiştir :

yazıldığını araştırmaya ve ya büyük şairinden suâle ihtiyaç göstermeden (Hâmid ve felsefesi) adlı 550 sahifelik eserini vücuda getirdiği için bu misra diğer bir çok beyitler gibi tamamen yanlış olarak izah etmiştir :

Eserinin 297 inci sahifesinde : Hatta bu sıkıntılı düşünceler, merhumenin hayalinden ve yâdından ileri geldiği için bir an ona da hiddat ederek : (Uğraşma kadın benimle, def ol !.) demiştir.

Halbuki; Hâmid'in bu ve diğer misraları merhumeye değil, Makber'i yazarken Çamlıca'da dolaşan uzun boylu hanıma hitaben ve merhumenin yâdına ve aşkına hürmeten söylendiği şiirin açık ifadesinden de anlaşılmaktadır.

Bu küçük misali vermektan maksadımız; Hâmid'i izah eden bir eser deye Bay Peyami Safa'nın ta'kidle andığı bu 550 sahifelik eserin hiç bir edebi değerde olmadığını misal göstererek isbat içindir. Nasıl ki, (İntihar fikri) dolayısıyla yazılan beyitlerde hep yanlış olarak izah edilmiştir. Fakat Makber'in felsefi bakımdan çok güzel bir surette izah edildiğini ve hürmetle işaret edeyim.

İSMET İNÖNÜ ...

H. Âli Yücel'e Hürmetlerimde ...

Kimdir, bu kim; selâmlıyor gökler onu geçerken bak;
Kimdir, bu kim ki; geçtiği yollar bütün sevinçle ak,
En sade bir hayat yaşar, en doğru işler görür o;
Çarpar "Vatan, vatan !...", deye kalbi, sevinçle dopdolu,
Doğdu yurdun tan yerinde, gittiği yol, tanrı yolu ...

Hiç bir vakit fenalığa çevrilemez kemâl eli,
Ebedi bir fazilet'tir onun siyaset heykeli,
Nesillere bıraktığı mirâs, onun bir şah eser,
İçinde kaç bin hatıra, kutsal vatan havası var;
Yurdun her bir çevresinde sönmez altın ziyası var ...

Tanrım, nasıl bir güneştir; yarattın sen "İnönü,, nde,
Yedi gökten daha engin yâd il eğildi önünde;
Bir olemdir heykeline "İnönü,, ve "Dumlupınar,,
Asırlar, kaç asırlarca tarih onu anacaktır,
Asırlar, kaç asırlarca bu yurd ona tapacaktır ...

Odur, yurdun en karanlık günlerinde, bir meş'ale ...
Odur, kızıl tan yerinden, yurdumuza verdi şu'le;
Tunç ve mermer bir dağ olsa azdır onun heykeline;
"Kocatepe,, zirvesinden doğan güneşi andırır;
Odur, "Altın ışık,, ları karşı sahilde yandırır ...

Bir sabah, tan ağarırken "İzmir, Aydın,, ı görmüştü;
O gün "Metris,, tepesinden "İsmet,, yarını görmüştü;
Azdır onun ak saçına "Ülker,, olsa ilâhi taç;
Odur "Müdanya,, elçisi, Türk Ulus'una şan veren;
Odur "Lozan,, da üç büyük devlete Türk nişan veren ...

Anmak onun işlerini güç, fakat ne mutlu bir iş;
Ve eğilmek önünde, her nesle öde, kutlu bir iş;
İnkılâbın en yüksek bir havvarisi büyük İsmet;
O ki; lâayık görülmüştür "Atatürk,, ün bakışına;
O ki; yönü çevrilidir Türkün asıl akışına ..

Yaslan şu sutuna, kıl teferrüd;
Şanın ola nur len teberrüd;
Ey aşk, rezil olur hayatın;
Eylersen o kabirden tecerrüd ...

Kadın, ümidimi al,
aşkı al, saadeti al;
Fakat dehâma, fa-
kat kâinatı irfan'a,
Fakat, kemali haya
lâta karşı sus ve
çekil [*]

[*] 5 Nisan 1327 tari-
hinde "Servetifunun,"
edebi heyetin "Tokat-
liyan," da Hâmid şe-
refine verdikleri zi-
yafette, gençler sev-
gili bir vücuda tak-
dim olunan çiçek
demetle-i gibi eser-
lerini titriyen ellerle
Hâmid'e veriyorlar.
Bu eserler arasında
"Emin Bülend," ve
"Ahmet Hâşim," in
şairlerini Hâmid, müs-
tesna bir zevk ile
ayırıyor, bu gençle-
rin bambaşka bir es-
tetik ifade eden yük-
sek sanatlarına ve in-
ce zevklerine, nazenin
üslûplarına meftun
oluyor; kendisine has
bir şekilde :

"Asıl hakikî şiir
bunlardır, ben hiç
böyle şiirler yazama-
dım," deyior.

Allahın yarattığı
güzellikleri, tabiatın
bir eseri bilenler gibi

Hâmid'de, bu san'at aynalarında gördüğü
güzelliklerin, kendi eserinin birer âksi
olduğunu ehemmiyete almıyor.

Yani, Hâmid, kendi kendine deyorki;
eğer ölen sevgilinin aşkını unuttur, ye-
ni bir aşka döner, onun mezarından ay-
rılırsan, hayatın rezil olur.

Yaz Duyguları.

Mülhemi : F. R. Yegen'e
iş iyakla

Ne zevk ağaçlar içinde,
Dalmak, serin bir uykuya,
Ve çamlıktan geçen suya :
Eğilip te, kana kana :
İçmek, avuçlar içinde ...

Şu bahçeler arasında -
Seninle tur yapsak biraz,
Ufuk baygın, sular bayaz;
Dolaşalım güzel surna :
Şu bahçeler arasında ...

O kumral, gür saçlarınız,
Şöyle aksa omuz'umdan,
Gül nefesiniz yüzümdan;
Ve bir fırça rüzgâr olsa :
O kumral, gür saçlarınız ...

Dal ve yaprak gölgesinde,
Çemenlere yatsak biraz;
Ne tatlı, oh, ne hoş bu yaz;
Günümüz hep bahar olsa :
Aşkın beyaz ülkesinde ...

Ve böylece bütün bir yaz -
Seninle başbaşa kalsak;
Dalıp uzak bir hayala,
Üstümüzde duran dala;
Ve bir rü'yaya aldansak ...

Ufuk baygın; sular; beyaz;
Tenha ağaçlar altında;
Dinliyelim şen sesleri,
Çılgın gençlik hevesleri :
Geçse ağaçlar altında ...

Bor : 13 - 7 - 929 Ekrem'in

Bu genç hanım o kadar
güzeldir ki; onun bir
bakışıyla zavallı ölü,
mezarında belki titre-
miştir, çünkü allah :

Ziyayı uzletidir;
Canarla enisi vahde-
tidir ..

Yani "Ölüm," ün öte-
sini araştırdığı zaman
bu karanlık ve yalnızlık
içinde "Allah fikri," nin
yolunu aydınlattığını;
ve her türlü yeis. keder,
şüpheden sonra nihayet
tanrının birliğinde.
varlığında sükûn ve
teselli bulduğunu itiraf
eder ki; bu fikrini Mak-
ber'in diğer bir kaç ye-
rinde de şöylece tekrar
eder :

Allah gelince, sen
gidersin;

Güneş çıkınca misli
ecram ...

Güneş doğunca yıl-
dızlar nasıl görünmez-
se; allah'ı hatırladığın
zaman gönlümün gece-
sinde bir yıldız gibi
parlıyan ve beni her an
düşündüren senin haya-
lın aşkın derhal söner.

Çünkü; ölüm denilen
"Bu siyah dalğa," üze-
rinde böyle ısrarla bek-
lemesine sebep ilâhi bir
ışık görebilmek içindir:

Tarassüd eylemedir bir ziyayı ruhani,
Bu mevcei siyeh üzre garaz sebatımdan.
Evet dehâ'nın hakikatı hades'in böy-
le harikulâde keşifleriyle ibdalarıyla an-

laşılır ...

Hâmid ki; kâh âlemi bir mezar, kâh da,
Cennet görüyor gözü mezarı ...

Fakat bu sonsuz ve ebedi sükût niçin?
Ona :

Bin ıztırap lâzım;
Her şeyde bir inkılâp lâzım ...

Ve bu sükûtu parçalamak için yıldırımlar düşmeli. Heykeller, ilâheler yerlerinden fırlamalıdır. Yerdeki insanlar göklere çıkmalı, ecel teşhir olunup öteye beriye koşmalıdır.

Hulâsa :

Nesi varsa kâinatın
yağmalı. Böylece, bu
derin sükût dinmelidir.

Yağsın, nesi varsa
kâinatın;

Lâkin, bu derin sükût
dinsin ...

Feryadını anlaya
bilmek için, Hâmid'in
maruz kaldığı felâket
gibi bir tecrübe geçirmek
lâzım. Onun için gözü,
ölüm şimşegiyle söner.
Bu fikrin derinliğiyle başı
döner. Gittikçe gözü önünde
bir hayret cihanı açılır,
büyür. Gittikçe Beyrut'tan
ve sevgili sinden ayrılığı yaklaşıp

Hâmid indikçe o yükselir ve bu ilâhi
kaderin büyüklüğü önünde ne yapacağını
bilemez, âciz kalır. Bu sebeple :

Eşyayı görüşüyle düşünüşü bir olur;
Gördüğü hikmetle, duyduğu hayretler bir
olur ...

Böylece her şeyde yüksek ve ilâhi
bir kudretin tecellisinden başka bir şey
göremez; yaradılışın bir mucizeden ibaret
olduğunu anlar :

Bir mucizedir, evet, bu fitret;
Ya âciz verir bize, ya hayret ...

Ve bir gece :

Allaha bu şep açıldı gördüm,
Yarın o açılmayan mezarı ...
Der.

Kendisine hiç açılmıyan mezar, ma-
dam ki, bir gece allaha açılıyor, hiç ol-
mazsa kendisine de sevgilisinin gölgesi,
hayali görünseydi, o mahv olmasaydı :

Sayen ne olurdu kılsa aram;
Âksin demi oldu, mevte, ah, ram ...

Belki bu gölge ve hayal'la Hâmid müte-
selli olabilirdi. Zira insanlık zaten şekle,
surete, zahiri eşkâle tapınır; eşyanın haki-
katını hiç bir vakit idrâk edememişler ki;
"Ölüm,ün maverasındaki ilâhi hakikati
görebilsinler : Onun için :

Bakı bu zavahir olmalıydı,

Canan bana zahir olmalı idi ... Der.

Sonra, niçin bu uzun uykudan uyanmıyor,
deye suâl eder :

Mazlûm çocuk ne uykudur bu,
Feryadına karşılık mıdır bu ...

Uyanmıyacak mı o ruh'i naim;

Gittikçe kararmada ümidim;

Bir şeyde sebat yok mu, yarab;

Her şeyde nedir bu devri daim ...

Evet, nihayet her şey aslına döndüğü
gibi; sevgilisi de topraktan geldiği için
oraya dönmüştür.

Bu netice karşısında çocuklarıyla müte-
tesellidir. Çünkü :

Çocuklarında onun âksini ve suretini

Ben olsam Pınar

Bütün sesler dinse, renkler kaybolsa;
Bürünse, gök, ufuk ve toprak yasa;
Akarsın, yine sen, hiç usanmadan :
Yollarında pusu kuramaz tasa !..

Gönlümü kedere kaptırdığım an;
Yalnızca geçerken kayalıklardan;
En önmez derdini sunarken zaman :
İnan ! En vefalı dost bana sensin !..

Dertliye, herkesten âşın, sensin;
En güzel avuntum; suyun ve sesin :
Ah ! Ben olsam, pınar, senin yerine,
Aksam sevgilimin ayaklarına ...

Elmalı : 13 - 4 - 937 Ş. T.

görüyor; Annesinin huzuriyle sükûn buluyor; çünkü; allahın bir inayetidir, ve bütün eşyadan coşkun bir sevmek işti-yakı duyuyor. Bütün bu acıların sonunda yüce tanrıyı takdis ile "Makber," e nihayet veriyor :

Allah'sın ey ilâhi âlem;
Allahi rahimsin müselleme.
Andıkça seni büyür hayalim;
Bir fecri azim olur leyâhım :
Allah, derim, gelir mecalim;
Allah, derim; biter zevalim ..

Büyük Peygamberini de anar :

Allaha yakınsın ey Muhammed;
Ey akli muazzam u müebbed;
Mü'ciz senin, ey nebi, kitabın.
Tanrım bu cihan duyar hitabın ..
Hoş'sun, iyisin, güzelsin ey aşk
Ey ruh, lâtiftir âzabın ...

Evet, "Aşk," in her tecellisi lâtiftir. Ne kadar hazin ve acı olsa bile "Aşk,"ın ezası ruhu derin bir zevk ve haz içinde bırakır. Aşkın azabı heyecanların en güzelidir.

Makber, Hâmid'in tek şah eseridir. O. bu eserle "Dehâ," denilen şahı-kanın zirvesine yükselmiştir. Öyle ki; Ziya Paşa tarafınban "Şeyh Galib," in [*] "Hüsnü aşk," ı için söylenen şu beyit, aynen, Hâmid'in "Makber," i için de tek-rar edilebilir:

[*] Hâmid'le Şeyh Galip arasın la hayatı ba-zı benzerlik olduğu için, ötedenberi, bu iki şa-ir yekdiğeriyle karşılaştırılmıştır; çünkü; Şeyh Galip, yegâne şah eserini 26 yaşında yazmış, Hâmid'de, ifade itibariyle, "Hüsnü aşk," a biraz benziyen. "Eşber," i bu yaşda yazmış gibidir. Şeyh Galip'te Hâmid gibi "Feyzi Şaiiyet," e malik, o da devrinin yegâne "Müceddid," i imiş :

Bir başka lisan, tekellüm ettim;
Ben açtım o'nev'i, ben tükettim ..
Demiş, O da Hâmid gibi, âlle ve saray mu-
hiti itibariyle pek bahtiyar bulunuyor, ve :

Dil zindei feyz, semsi tibriz,
Neyparei hâmei şekeriz;

Deye başlıyan ese inde :

Damañi kazaya düşer;
Baz çel inkılâ olursun ...

BEYAZ BİR AKŞAMDİ ...

Dallar ışık dolu, ve gökler şeffaf;
Yüzün bir ateş kül, sesin ne hoştu;
Gurup gibi hazin mehtap gibi saf;
Geçtin, karşı yardan, bir akşam üstü.

Sandım alev akşam, bir yaz akşamı,
Karşımda bürünmüş tüle, geçiyor;
Ve dedim, bu geçen bir kamelya mı,
Ve bir göverçin mi akşam uçuyor ...

Burdur : Temmuz 932 Ekrem'in

Gelmiştir o şairi yegâne,
Göya bu kitap için cihana ...

Hakikaten, Hâmid, sanki "Makber," i yazmak için bu cihana gelmişti. Bundan ötürü "Makber," i izah etmekle, Hâmid'i izah etmiş olacağımıza kaniiz. Çünkü, Makber, onun bütün samimiyetini, ruhu-nu, itiraflarını, duygularını, düşünceleri-ni ihtiva eder. Hem, Makber'den evvel yazdığı eserleri Makber'de yeniden birer minyatör misralar'la teksif etmiştir. Makber'den sonra yazdıkları ise denebilir ki; Makber'in birer suretle izah ve tefsirin-den ibarettir. Onun için Makber'i izah etmek, Hâmid'in bütün eserlerini de izah yerine geçer. İşte bu düşünce ile Makber'in izahına bu kadar sahife ayrıldı.

Gibi harikulâde misralar ibda' eylemiştir. Bu eserde dağınık bir halde, öyle misralar gö-rülür ki; hakikaten daha bir iki asra kadar edebiyatımızda tesirlerini muhafaza edebilirler.

Bir şü'lesi var ki; şem'i cının,
Fanusuna sığmaz asmanın ...
Deyebilen Büyük şairin, Hâmid, üzerinde
az çok tesiri vardır. Hatta Hâmid'in :

Na'sı uyumuş da, ruhu zinde;
Kan damlâsıdır kaza gözünde ...

Misraları aynen Şeyh Galib'i andırır.

Bununla beraber, bir çok tesadüflerle anlı-yoruz ki; Hâmid, daha ziyade meşhur "Nabi," yi andırır. Hâmid, "Nabi," gibi bütün eserlerin de, beşer zekâsının erebileceği en yüksek bir fetsefe ve fikir harikaları yaratmıştır. Sonra Hâmid'deki duygu derinliği ve içtimai akisler Şeyh Galip'te yoktur.

Hâmid, Beyrut'tan İstanbul'a döndükten sonra, sekiz ay kadar, ölen zevcesinin matemle me'yus ve kararsızdır. Çok ısrar edildiği halde, yeniden evlenmiyor. Bazı mektuplarından ve eserlerinin bazı yerlerinde görülen itiraflarından anlaşılıyor ki; gelip geçici aşkına, zevk ve safaya olan meyline uygun; serbest, kiskanç olmıyan bir kız arıyor. (1)

O zamanın hayat icabı olarak, bu şerait içinde bir Türk kızla evlenmenin mahzurlarını anlamış olması; İstanbul'da evlenmesine mani oluyor. Bu sebeple Bombay'a da dönmekten vaz geçiyor. O sırada; tesadüfen açılan Londra Sefareti Baş Kâtipliğine tayinini istiyor. 130 liralık Bombay şebenderliğini bırakıp, 30

(1) Hâmid'in bu gizli kalmış iştihak ve arzusunun, Bombay'dan Ekrem'e yazdığı bir mektubunda; alınan şu satırlarda görürüz : [*]

(Gönlünü çalan iki kızdan bahsediyorsun; birisi pek güzel olduğu için sevmiyormuşsun. Biri ona nisbetle az güzelmış, onu seviyormuşsun. Ben, ziyade güzelden hoşlanırmıyım, iyi bilemem. Çünkü; şimdiye kadar öyle ziyade güzel bir kadın görmedim. Lâkin pek çok kadın sevdiğimden; balki senin dediğin gibi, kadınların hepsini sevdiğimden, anıyorum ki; pek az beyenilecek bir kıza da sevebileceğim. Benim suri güzellik, mânevi güzellik mes'elesinde itikadım şudur :

Güzellik, ruhun saffet ve iyliklerinin yüze vurmuş bir âksidir. Güzel yüzlü birisi terbiyesiz olur da, ahlâksız olmazsa, sevilir. Fakat terbiyesizlik, dediğin gibi, soğuk düşer. Sevilen çirkinleri "Tezer," de yazdım; bazı güzel olmıyanların cazibeleri bakışlarından, hareketlerinden ve ya güzel ahlâklarındandır.

Hem, biz güzelliği nerede görsek severiz. Paris'i sevmek, İstanbul'u sevmeye sebep olacağı gibi; meselâ bir Fransız kızını sevmek de, bir İslâm Hanımına âşık olma-ya mani olamaz ... Ne orijinal herifleriz biz ...)

İşte, bu orijinal zevk; galiba Fatma Hanımdan sonra, her hangi bir Türk kızla evlenmesine mani olmuştur. Kim bilir ...

[*] (Mektuplar : C. 1, S. 73)

Saçları ağarmış, matemle erken;
Gözleri, ne hazine, hatıra dolu;
Bir bahar sabahı, şafak sökerken;
Durmuş gözlüyordu : Karşığı yolu.

Bir çift elâ gözdü bütün emeli,

Mutlak bulacağım onu, deyordu;

Bir eli buğründe, öteki eli :

Meçhul beldeleri gösteriyordu ...

Nazım Doğan Erman

lira maaşlı Sefaret Baş kâtipliğini istemesine sebep; evvelâ : Londrada Sefaret Müsteşarı olan Sami Paşa zade Sezai'yle buluşmaktır. Sonra, Hâmid'in yıllardan beri Lonpraya, Londra kızlarına olan iştihakıdır. Bu iştihakını bir çok mektuplarında, birer vesile ile itiraf etmiştir (2).

(2) "Finten," adlı eseri baştan başa bu iştihakın güneşleriyle yanar. Hatta, Bombay'a ilk gittiği zaman, meşhur bir Hind'linin evine misafir olmuş; bu Hind'linin yanında, bir İngiliz kıza görmüş; bu kız için, Ekrem'e yazdığı karmakarışık bir mektubunda şu satırlar okunur :

Matihran'da; gece bir Hind'linin misafiri oldum. Yanında bir İngiliz metresi var. Bu çirkin herifle o güzel kızın meclisinde (Otello) yu okumuş gibi oldum. (*) Herif pek zengin ve nihayet derecede kiskanç. Kız bunun parasına değil, semahatine âşık. Tuhaftır ...

Bu günlerde, Hind'li güzeller diyarına yani Londra'ya gidecek; dönerken İstanbul'a geleceği için, kendisine bir mektup vereceğim, gelip seninle konuşacak. (Mektuplar : C. 1 S. 75)

(*) "Finten," işte bu Hind'linin yanında gördüğü kızdır. (Davalacıro) bu Hindli adamdır.

Tarihte ne dikkate şayan tesa-
düfler olduğuna, takvim yaprakları
öyle ibretli bir vesikadır ki; cidden
hayret edilir.

İşte, 1908 yılının 23 Temmuz gü-
nü ... Türk tarihinin en büyük dev-
rimine ve rönesansına başlangıç olan
bir gün ... Meşrutiyet inkilâbının ilân
edildiği gün ...

Tarih sahifele-
rinden, o günün fev-
kalâde'liğini okur,
o tarihten umumî
harbin sonuna ka-
dar, 23 Temmuz
gününün her sene
büyük törenlerle
kuşlandığını görü-
rüz ...

O zamanki mat-
buat kolleksiyonla-
rını tetkik ederek,
bu kutsal günün
yüksek mânasını ve
önemini anlamak
her genç için bir
ödevdir ...

Hakikaten 23 Temmuz 1908 in-
kilâbı, Türk tarihinde yepyeni bir
devrimin başlangıcını gösterir; kut-
sal bir gündür. Meşhur tanzimat
devrinin Türk ülkesine getirdiği ilâ-
hi rönesansın, bir parça daha ber-
rak, bir aydınlık halinde, yurdu çep
çevre kuşatmasını mucip olan bir
devrime esas olmuştur ...

Tam bugünün karşılaştığı 23 Tem-

muz 1919 da Yüce Atatürk, yalnız
Türkiyenin değil, bütün şark ve
Asya âleminin rönesansı, ve kurtuluş
mucizesine esas olacak, meşhur "Er-
zurum," kongresini açıyorlar ...

Denebilir ki; ilâhi bir tesadüf eseri
olarak, 23 - 24 Temmuz 923 de Bü-
yük İsmet, dünya tarihinde eşi gö-

rülmemiş bir za-
ferle, Lozan Mua-
hedesini imza bu-
yuruyorlar ...

Nihayet, geçen
sene 20 - 21 Tem-
muz 936 da, Pazar-
tesi gecesi, saat
22 de meşhur (Lo-
zan) sulhünün 23.
maddesi yerine, bo-
ğazların kayıtlı ve
şartsız Türk hâki-
miyeti altına geç-
mesi; böylece, kut-
sal "şehitler yatağı,"
bu bölgenin, muba-
rek yurdumuzun gü-
venliğine mazhar ol-

Yaz Akşamları ...

Gün, vedâ etmek üzere son ufuklara,
İndi füsün ve hayal mâvi sulara;
Şeffaf bir gül dalgası bütün manzara..

Başlamada gecenin ilk senfoni'si,
akıyor hatıralar, suların sesi;
Ve havalarda baygın bir gül nefesi ...

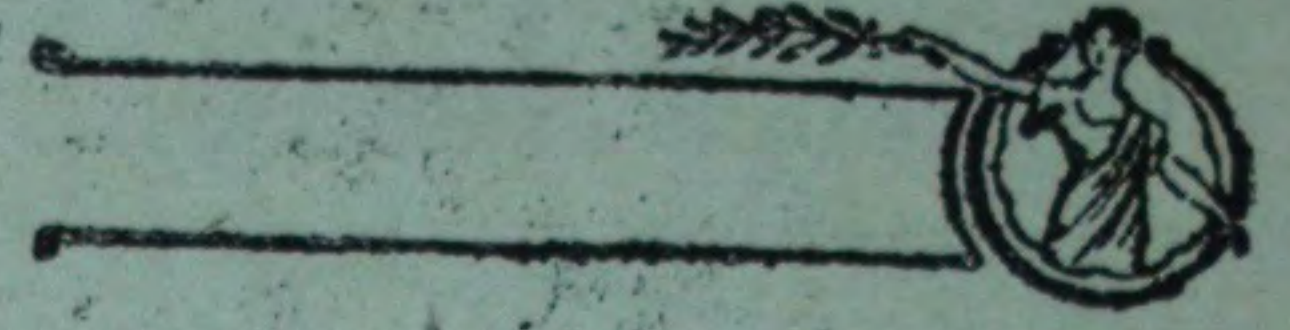
Gün bir son bakış gibi, dallar içinde;
Dağ uçları yanıyor allar içinde;
Geçen sevgililer, hep, şallar içinde ...

Ve başlıyor gecenin ilk senfonisi,
Uzak hatıralar, ah, suların sesi;
Gece âlemlerinin solgun hevesi ...

Çam'ıca : 13 Temmuz 933 Ekrem'in

ması da, çok dikkate şayan bir tesa-
düf eseri olarak, hemen hemen bu
tarihe tesadüf ediyor. İki gün farklı.
Onun için senenin 12 ayı içinde,
Temmuz ayı, büyük ve genç Türk
Devletinin kurtuluş ve istiklâle er-
diği, tarihi bir ay saymak; bu üç büyük
ve fevkalâde zaferler dolayısıyla 23
Temmuz tarihini, eskiden olduğu,
gibi kutlamak yerinde olur sanırız.

Okullar Tatil Olunduktan Sonra

Okullar yaz tatili yaptı. Bir Pazar sabahı güneş altın ışığını tabiata serperken çemenler üzerinde sevgili Okulumu, güler yüzlü öğretmenimi, şen arkadaşlarımı düşünüyordum. Bu hasretin sönmez arzularına dalan ruhum etrafımı saran kuşların şarkılarıyla uyandı; sanki kuşlar bana söylüyorlardı : Ey küçük okullu, seni yuvamızdan gördük, okullu geliyor dedik, bu yeşillikler içinde toplandık, seni eğlendirmek için şarkılar söylüyoruz deyordlardı.

Çiçeklerin güzelliklerine karışan bu şarkılar ruhumu bir ferahlık veriyor; yelpazelenen ruhumda bu lâtif terennümü bir ninni gibi dinliyordum. Bu tatlılıklar içinde ne kadar kaldığımı bilemiyorum; etrafıma baktığım zaman güneşin pembe ışığı garbın ufuklarına yaklaşmıştı. İstemiyerek kalktım, ruhumu tazeleyen kuşları, tabiatın süslerini eğilerek selâmladım, evime gidiyordum. Şehire bakan tepenin yamaçlarında beyaz renkli kuzuları gördüm. Meleye ek oynuyorlardı. Çoban berrak kaya suyunun kenarında kuzularını bekliyordu. Çoban beni görünce dedi ki ;

— Ey küçük okullu, bu kuzular hep senin için meliyor, bu gördüğün yeşillikler hep senin, bu coşkun sular hep seni coşturmak için taşıyor. Sağ omuzundaki kavalını çıkardı, güzel Türkçesiyle şarkılar söylemeğe başladı. Ah, bu şarkıda ne incelik, ne güzellik vardı. Bu şarkı içinde neler hatırlamadım, ve içimden dedim ki :

Ey sevgili yurdum; ben sana lâayık olmak için çalışıyorum, tarihi şaenlarla dolu ulusumun şerefli varlığını yaşatmak için yetişiyorum. Bilgiler öğretene okulum, seni bir mabet gibi sevgili öğretmenim seni bir baba gibi seviyorum. Artık güneş yatağına girmiş, çoban da kavalını bırakmıştı. Çobanın elini sıkarak ayrıldım, evime döndüm. 10 / 5 / 937

Burdur Cümhuriyet İlk okul
Öğretmeni

D. Karagöz

İZAH ...

Büyük şair, Hâmid'e aid tetkik; ÜLKER'in 4 ve 5 inci sayılarında ikmal edilemedi. Onun için, bundan sonra, her sayı da 2, 3 sahife bu yazıya ayrılmak suretiyle, tefrika edilecektir.

Bu münasebetle arz edelim ki; mecmua birinci sayısındanberi dikkat ve itina ile takip ettiği prensip ve programdan artık, hiç bir suretle ayrılmıyacak, daima en yeni içtimaî; edebî, felsefi ve ilmî mevzulara dair yazılar neşrine çalışacaktır ...

— Yazı Hey'eti —

Burdur Halk Evi Neşriyat Kolu
Tarafından Çıkarılır

Edebî Müdürü
Daimî Yazarı
Kerim Gültekin
Aydınlı oğlu

Mes'ul Müdürü
Dr. Haydar Ömer

Gelecek Sayıdaki Yazılar

- 1 — İdeal İdare Memurları
- 2 — Fevkalbeşer
- 3 — Felsefe ihtiyacı
- 4 — Hukuk tarihinde fevkalâde hadiseler
- 5 — Estetik "Güzel olmak ihtiyacı,"
- 6 — Burdur'un tarihî coğrafyası
- 7 — Bucak'ın " " "
- 8 — Mizah'a dair
- 9 — "En güzel şiir," nasıl anlaşılır
- 10 — İntihal'a dair
- 11 — Tercümelerde tekrarlar
- 12 — Bir insan profili karşısında düşünceler
- 13 — Klâsizm'in zaferi ve öz Türk şiirinin doğuşu
- 14 — "Yahya Kemal," için en yeni bir etüd
- 15 — Hikâyenin estetik bakımından mevkii
- 16 — "Çocuk edebiyatı,"nın terbiye bakımından incelenmesi
- 17 — Mark Orel'in fikirleri
- 18 — Halk edebiyatı örneklerinde orijinalite
- 19 — (ULUS) gazetesi için
- 20 — "Yeni Adam," a dair

10 Kuruş

BURDUR
BASIMEVİ